Kevadsuvised lõbustused Lüganusel /Ida-Virumaal/ kirjad

Ajaarvamine ja kalender. Mitmesuguse taustaga tänapäevased tähtpäevad: riiklikud, kiriklikud, kohalikud. Rahvakalender
Eesti rahvakalender kui süsteem: tööde ja lõbustuste tähtpäevad
Kevadsuvised töö-tähtpäevad: karjalaske-, künni-, jüri-, jaanipäev. Ettevalmistused põllumajandusaastaks: tõnise-, vastla- madise- maarjapäev; uskumusi, tavasid, kombeid. Ida-Eestiline naistepüha.

Rahvakalendri pidutsemise ajad: vastlapäev (paastu algus. Paast ja paastuaja piirangud: *Liha maha, kala selga* Tänapäevane suhtumine paastu)
Vabastavad lihavõtted: rituaalsed toidud; kevadiste lõbustuste - kiikumise algus. Kiigetavad ja –laulud Põhja-Eestis. Traditsioonilised kiigelaulud. Lüroeepiliste laulude laulmine kiige all. /*Kandle tegemine, Suur härg*/ Lüürilised laulud.

Rahvapärased mängud kiigel/ kiige all/: mitmesugused sportlikud liikumismängud. Munaveeretamine - eakamate inimeste/meeste/ mäng
Vanemad laulumängud kui rahvateater: laul koos tegevusega, dialoog, (sportlik) lõpplahendus. Regivärsilise ekspositsioonilauluga voormängud *"Nõelamäng", "Kullimäng", "Lambamäng", "Laevamäng"*. Sõõrmängud "*Hobuse otsimine", Kuningamäng", "Leinamäng"*. Paaripanemismängud: *"Sõrmemähkimismäng"*.

Siirdevormilise lauluga mängud: kõik laulavad ja tegutsevad/imiteerivad, proosadialoog puudub: *"Leigarimäng", "Hanemäng"jt.*

Lõppriimilise vahelauluga ringmäng + tants hakkas levima 19. saj keskel, saavutas haripunkti 19./20. sajandi vahetusel.

Bibliograafiat
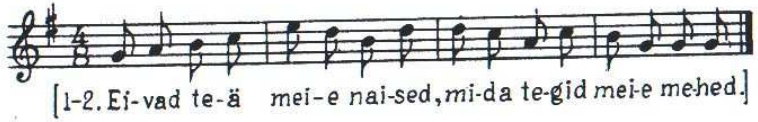
Ida-Virumaa rahvakultuurist. Tallinn 1992. 296 lk.
M.Must Eesti murded V. Lüganuse murrak lk 389-523. Rannamurde sõnastil lk. 655-681. Aineregister lk 682-688.

I. Rüütel Eesti uuemad laulumängud ER Tallinn. I 1980, II 1983. Reg: II lk 433;
Kes aias I: 188/197 (12) + komm lk 196/7;
Lilla istus vangitornis I: 413/4 (3) + komm lk 427/429;
Vanapoiss keetis kaeraputru II: 182/186 (1, 2) ja 189/90 (7) + komm 192;
Väike on mu isamaa II:123/4 (9) + komm lk 126/7.

H.Tampere Eesti rahvalaule viisidega IV. Tallinn 1964. Kandle tegemine. Lk 229/30.
H. Tampere Kirde-Eesti rahvakalendri iseärasusi I. (Kommentaare J. Truusmanni üleskirjutustele Iisakust 1886. a) – Slaavi-läänemeresoome suhete ajaloost. Artiklite kogumik. Tallinn. Eesti Raamat 1965, 205 – 262.
Ü. Tedre Vana Kannel VIII. Jõhvi ja Iisaku regilaulud. Tartu 1999.
/R. Mirov Vana Kannel IX. Lüganuse regilaulud /ilmumisel/
R. Mirov Regivärsilise ekspositsioonlauluga voormängud. Tüpoloogia, struktuur, poeetika. Tallinn 1998.
Koostas P. Kippar 2009

87. KANDLE TEGEMINE.

Lüganuse.

kuusk

Eivad teä meie naised,
mida tegid meie mehed
Viru kuskede vilussa,
Arju tammede tagana.
Vened säälla vessetije,
laiva kaanta kaabitije.
Viis õli meesta vestamassa,
kuus õli kumma külle päälla,
seitse vene servä pääl,
kaheksa kabude pääl,
kümme kumma külle päälla.
Sai see vene vestetusta,
kaabitust sai laiva kaasi,
tõugeti vene vesile,
laiva kaasi lainedeie.
Otsitije sõudajuida,
sõudajuida, jõudajuida,
kahe aeru kandajuida.
Pandi vanad sõudemaie,

H. Tampere IV 1964, 229/30 (87)

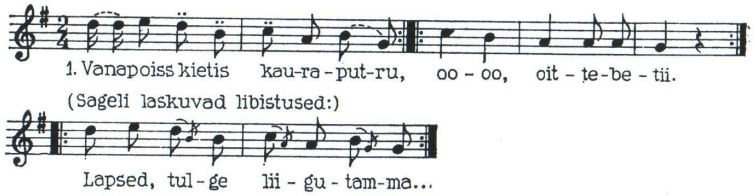
noored päälta vahtimaie —
vanad sõusid, pääd vabisid,
kõik nee lõvaluud lõdisid.
Pandi noored sõudemaie,
vanad päälta vahtimaie —
noored sõusid, noored jõusid,
noored sõusid, aerud nõtkid,
vingid vitsased nidemed,
naurid nahkaõmbelused.
Mida merest toodanesi?
Toodi see sileda siiga,
toodi see aleda augi,
lõiguti lõhe punane.
Mida neista tehtanesi,
siia suure seljaluusta,
avvi suure ambaasta,
lõhe laia lõvvaluusta?
Säält sai pilli veljajani,
kannel kanakeiseleni.
Ei saand pillida ajama,
ei saand viiul veeremaie,
ei saand kannel kaikumaie.
Peksid mehed, peksid naised,
peksid piiad, peksid poisid.
Mul oli üksi ainik venda,
seegi piimilla peetu,
seegi võilla võõrudetu,
kanamunil kasvadetu,
sialihal lepidetu,
see võtt peksä peigalalla,
lei sõrme nimetumalla.
Siis sai pillida ajama,
siis sai viiul veeremaie,
siis sai kannel kaikumaie.
Ninda üüsi velja pilli
kui see nuttas nurme neida
isa eesta menesassa,
menässä mehe kodoje.

Viisi, millega laulik esitas mitmesuguseid jutustavaid laule, üles kirjutanud O. Köster Mai Alasilt, 80 a. vana, Lüganuse kihelkonnas, Erra vallas 1915. a. (EÜS XII 1406 (17)). Sõnad kirja pannud E. Bachmann Lüganuse kihelkonnast 1890. a. (H III i, 729/32 (7)).

51. Vanapoiss keetis kaeraputru
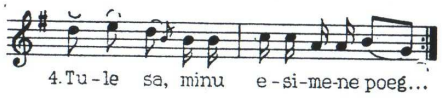
A

1. Lüganuse

(1. välte puhul tihti sünkopeeritud rütm:

1. /: Vanapoiss kietis kauraputru, :/
   /: oo-oo, oit-tebe-tii. :/
2. /: Putru hakkas kõrbenema, :/
   /: oo-oo jne.
3. /: Lapsed, tulge liigutamma, :/
   /: oo-oo jne.
4. /: Tule sa, minu esimene poig, :/
   /: oo-oo jne.
5. /: Aita putru liigutada, :/
   /: oo-oo jne.
6. /: Tule sa, minu esimene tüttar, :/
   /: oo-oo jne.
7. /: Aita putru liigutada, :/
   /: oo-oo jne.
8. /: Tule sa, minu teine poig, :/
   /: oo-oo jne.
9. /: Aita putru liigutada, :/
   /: oo-oo jne.
10. /: Tule sa, minu teine tüttar, :/
    /: oo-oo jne.
11. /: Aita putru liigutada, :/
    /: oo-oo jne.
12. /: Tule sa, minu kolmas poig, :/
    /: oo-oo jne.
13. /: Aita putru liigutada, :/
    /: oo-oo jne.
14. /: Tule sa, minu kolmas tüttar, :/
    /: oo-oo jne
15. /: Aita putru liigutada, :/
    /: oo-oo jne.
16. Lapsed, ma teil süüa'i anna, :/
    /: oo-oo jne.
17. /: Vanapoiss akkas larpimaie, :/
    /: oo-oo jne.
18. /: Vanapoiss akkas pakatama, :/
    /: oo-oo jne.
19. /: Tooga varud-vitsad peale, :/
    /: oo-oo jne.[1]
20. /: Vanapoiss kanti valli taha, :/
    /: oo-oo jne.
21. /: Vanapoiss hakkas kodu käima, :/
    /: oo-oo jne.
22. /: hakkas lapsi kriipimaie, :/
    /: oo-oo jne.
23. /: Kust see vanapoiss lapsed sai, :/
    /: oo-oo jne.
24. /: Eks ta Kaiet-Liisut kaenud, :/
    /: oo-oo jne.
25. /: Eks need talle lapsed toonud, :/
    /: oo-oo jne.

[1] Käsikirjalises tekstis järgnevad värsid:

Plekist varu ma ei taha,
kuuse puust on väga paha,
tuoga küögist kätterättik,
pange mulle kiirest pääle!

Pulmanali. Keda kutsus, nied läksid sisse. Pikk puu üöldi ruop, siis keik liigutasid. Luuavars oli ruobiks. Siis viskas pikkali

maha. Kanti välja, siis vanapoiss akkab kätterättikuga lapsi peksma ja laiali ajama.

KKI, RLH 61:12 (3) + KKI 47, 18/9 (2) ∠ Lüganuse khk., Lüganuse k. — R. Mirov ja Ü. Tedre ∠ Aada Laande, s. 1894 ja Aino Källo, s. 1909 (1961).

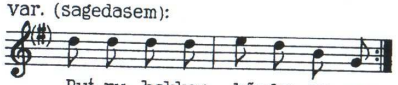
2. Lüganuse

Vanapoiss keetis kaerapudru. (Pulmanali.)

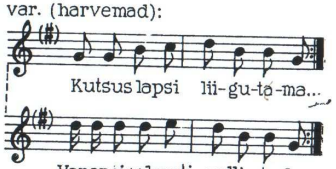
(Tavaline viisikuju:)

var. (sagedasem):

var. (harvemad):

(Mängijad võtavad üksteisel kätest kinni ja liiguvad ringi, ringi keskel on üks mängija, meesterahvas, sellel on luuavars või ahjuroop käes, millega teeb sarnaseid liigutusi põrandale, nagu segaks pudru. Eeslaulja algab viisi, laulab ühe rea lausalmist ja kõik laulavad järgi, samuti refrääni, mis seni kogutud andmeil on kahesugune: «Ahha-ai-tameti!» ja «Uo-uo, oi tebetii!»)

1. /: Vanapoiss keitäs kauraputru, :/
   /: uo-uo-oi-tebe-tii. :/
2. /: Putr hakkas kõrbenemma, :/
   /: uo-uo jne.
3. /: Kutsus lapsi liigutamma, :/
   /: uo-uo jne.
4. /: Kutsus, tule sa, minu vanemb poja, :/
   /: uo-uo jne.
5. /: Aita aga putru liigutada, :/
   /: uo-uo jne.

(Ringi keskele astub noormees, keda vanapoiss näpuga viipas ja too haarab ka luuavarrest kinni, koos liigutavad.)

6. /: Tule sa, minu keskmine poja, :/
   /: uo-uo jne.

(Kutsutu astub ka ringi keskele, hoiab kepist jne.)

7. /: Aita aga putru liigutada, :/
   /: uo-uo jne.
8. /: Tule ka, minu nuoremb poja, :/
   /: uo-uo jne.
9. /: Aita aga putru liigutada, :/
   /: uo-uo jne.
10. /: Tule sa, minu vanemb tüttär, :/
    /: uo-uo jne.
11. /: Aita aga putru liigutada, :/
    /: uo-uo jne.
12. /: Tule sa, minu keskmine tüttär, :/
    /: uo-uo jne.
13. /: Aita aga putru liigutada, :/
    /: uo-uo jne.
14. /: Tule sa, minu nuoremb tüttär, :/
    /: uo-uo jne.
15. /: Aita aga putru liigutada, :/
    /: uo-uo jne.
16. /: Putr hakkas valmis saama, :/
    /: uo-uo jne.

(Nüüd on ringi keskel seitse inimest: vanapoiss, kolm poega, kolm tütard. Vanapoiss haarab äkki keppi, tõstab üles ja ähvardab «lapsi» kepiga, ise laulab:)

17. /: Lapsed, ma teil süüa ei anna, :/
    /: uo-uo jne.

(Vanapoiss teeb kepiga sarnaseid liigutusi, nagu sööks katlast pudru, ringiskäijad laulavad:)

18. /: Vanapoiss hakkas larpimaie, :/
    /: uo-uo jne.
19. /: Taŋŋud hakkasid turbumaie, :/
    /: uo-uo jne.

(Vanapoiss viskab ringi keskele maha ja veeretab end põrandal maas, matkides kõhuvalu; teeb näoga grimasse ja aietab, hoides kõhtu kinni kahe käega.)

20. /: Vanapoiss hakkas pakkatamma, :/
    (~ puhkemaie)
    /: uo-uo jne.
21. /: Tuoga varud, vitsad pääla, :/
    /: uo-uo jne.

(Sel ajal hakkab igavene säga, otsitakse võrusid peale, pulmaperenaised toovad köögist pikad käterätikud ja need seotakse vanapoisile ümber, otsad kõhu peale sõlme. Aga võrutamine ei aita, vanapoiss ähib ja läheb lõhki, teda viiakse laste poolt ringi, s. t. «valli» taha, lapsed ise laulavad:)

jäng 1

22. /: Vanapoiss viedi valli taha, :/
/: uo-uo jne.
23. /: Sinne matteti ta maha, :/
/: uo-uo jne.
24. /: Vanapoiss hakkas kodo käimä, :/
/: uo-uo jne.

(Vanapoiss krapsas maast üles, võttis rätiku kõhu ümbert ja hakkas mängijaid taga ajama, hakkas «kodo käima», mängijad laulsid sel ajal:)

25. /: Vanapoiss hakkas kriipimaie, :/
/: uo-uo jne.

Ja sellega laul ja mäng lõppeski.

KKI 31, 430/4 (6) ∠ Lüganuse khk., Püssi al. — A. Källo ∠ Miili Kaukes, 78 a. (1960); viis: KKI, RLH 61:16 (2) — R. Mirov ∠ samalt esitajalt (1961).

7. Lüganuse

Vanapoiss.

Mängijad asuvad ringi kätest kinni hoides. Üks neist on «vanapoiss» ringi keskel. Suur kulp või teivas käes, teeb ta, nagu liigutaks putru. Ringisolejad laulavad:

1. /: Vanapoiss keetis kaeraputru, :/
/: uih, aih, ui-de-be-di. :/

(«Vanapoiss» võtab ringist ühe meesterahva, kuna ringisolejad laulavad:)

2. /: Tule sa, minu esimene poeg, :/
/: uih, aih jne.

(Kui nad kahekesi sees on, siis ringisolejad laulavad:)

3. /: Aita putru liigutada, :/
/: uih, aih jne.

(Nende sõnade juures seesolejad teevad puuga ringe. Järgmiselt võttab vanapoiss ringist ühe naisterahva, kuna ringisolejad laulavad:)

4. /: Tule sa, minu esimene tütar, :/
/: uih, aih jne.

(Nüüd liigutavad nad kolmekesi ja ringisolejad laulavad:)

5. /: Aita putru liigutada, :/
/: uih, aih jne.

(Niiviisi võib vanapoiss 6—7 inimest sisse kutsuda ja putru liigutama abiks võtta, näit. sõber, õde, vend jt.)

ERA II 87, 360/1 (34) ∠ Lüganuse khk., Varja k. — H. Teetlaus, abiks olnud ema Amanda Teetlaus ja tädi Marie Normak (1935).

* * *

Siirdevormiline, lõppriimita ringmängulaul, levinud sporaadiliselt üle maa, kuigi esindatud suhteliselt väheste kirjapanekutega. Lähtunud ilmselt Põhja-Eestist, kus on populaarsem ning esineb terviklikumal ja vist ka algupärasemal kujul. Ka pole Lõuna-Eesti variandid tavaliselt kohalikus murdes, vaid põhjaeestikeelsed.

Teksti stroofistruktuur on AA+$MM_{(1)}$ (harvem AA+MA) ning iseloomulikud refräänisõnad *aituma-ta, oi-tebe-di, attim, aitüma,* aitame jne., mis tõenäoliselt lähtuvad venekeelsest väljendist *вот тебе да.* Refrääniosa tervikuna on eri teisendeis küllalt varieeruv, nagu kogu tekstki. Põhja- ja Lääne-Eestis levinud A-redaktsioonis kutsub vanapoiss oma lapsi appi putru liigutama ning ähvardab pärast pudrusöömist lõhki minna, mispeale lapsed talle vitsad ümber panevad. Sealjuures võib tekst detailides mitmeti varieeruda (ei luba lastel putru süüa või vastupidi — kutsub lapsed sööma; läheb lõhki ja sureb ära; hakkab lapsi taga ajama jne.). Laulu saadab humoristliku dramaatilise tegevusega ringmäng, kusjuures tegevus ise võib mitmeti erineda nagu tekstki. Põhja- ja Lääne-Eestist märgitud variantides puudub lõpuosa ning esineb vaid pudrukeetmine ja söömine (var. 5—7).

Lõuna-Eestis tuntud B-redaktsioonis puudub seevastu laste appikutsumine. Ka puuduvad muud mängutegelased peale vanapoisi ning laul oli tavaliselt kasutusel vahetantsuga ringmänguna (var. 8—9).

Laulul on vormilt ja meloodikalt slaavipärane spetsiaalviis (mõneti lähedane ringmängulaulu «Külamees kündis metsa ääres» viisile). Usutavasti ongi laul slaavilaenuline, millele osutavad ka refräänsõnad.

Ilmunud Elkeni laulikus «Ringmängud nootidega». See on ilmselt autentne, rahvapärane variant, mis rahvatraditsioonile märgatavat tagasimõju pole avaldanud.

Kes aias: Lüganuse pulmamäng

12.

(Kui alustatud ringimängu, siis seotud peigmehe silmad kinni ja aetud ringi sisse. Nüüd lauldud:)

Kes aias, kes aias?
Eks mesilane aias.
Mis nimi, mis nimi?
Eks (näit.) Madis tema nimi.

(Siis tantsurütmis:)

Tuleks aga poiss ja võtaks mind,
mina tale vastu niikui lind.

Alles siis võetud peigmehe silmad lahti, kui ta pruudi tantsima võtnud ja kui ta ise aru saanud, et nüüd õige on. Selle märgiks ei tohtind enam lahti lasta, kui tants lõpes. Peigmehele järgnes pruudi kord ja alles siis võidi harilikult edasi mängida.

ERA II 287, 68/9 (10) ∠ Lüganuse khk., Purtse k. ∠ Järva-Jaani — Joh. Tagam ∠ Juhan Linde, 74 a. (1940).

Kommentaar * * *

Üle maa tuntud, väga populaarne ringmäng. Lähedasel kujul, koos sama viisi ja mängumoodusega tuntud lätlastel (vrd. Sūna, lk. 205 jj.). Eestis levis algul peamiselt noortemänguna, hiljem jäi püsima üksnes laste traditsiooni. Lastemänguna tuntud tänaseni.

Tekstist lähtudes võib eraldada kaht redaktsiooni. A-redaktsiooni põhikujusse kuuluvad motiivid a) *kes aias,* b) *mis nimi,* c) *tänavu naist (∼ meest) ei saa,* d) *käi läbi roosiaia,* e) *otsi kohta, lükka teine sisse.* Tuleb ette mitmesuguseid lisamotiive ja -värsse, nagu c 1: *saad mehe (∼ naise) tuleval aastal*; paralleelvärsse d-motiivile (*käi läbi kasemetsa, lepalehtede* jne.), e-motiivi edasiarendusi (vt. var. 2, 3) jne.

B-redaktsioon on lühenenud. See koosneb a-, b-, d- ja e-motiivist (puudub c-motiiv). Ühtlasi on see sõnastuselt stabiilsem ning selles pole tavaliselt ka lisandusi (var. 11-s liituv tantsulaul on haruldane).

Laulul on üle maa üks ja seesama spetsiaalviis, mis võib aga mitmeti varieeruda, kusjuures variandid erinevad nii meloodikalt kui ka vormilt. Kohtame ühe muusikalise lause kordumisel või üksnes väheolulisel rütmilisel varieerimisel põhinevaid variante (var. 1, 8). Leidub variante, kus samuti üks lause algul kordub või varieerub vähesel määral, laulu lõppu liitub aga uus fraas, mis juhib toonikasse (niisuguse vormiga variantides lõpevad eelnevad laused toonika tertsiga). Kujuneb vorm AA . . . A_1 ehk ab ab . . . ac (var. 9). Toonikaga lõppeva põhilause puhul võib kohata niisugust arendust, kus meloodia muutub eelviimasel kordamisel, lõppedes toonika tertsiga. Kujuneb vorm AAA_1A, täpsemalt: ab ab ac ab (var. 10 b). Vahel on samasugusest põhiviisist arendatud vorm AAA_1A_1 (∼ ab ab cb cb — var. 2) või siis AAA_1A_2 (∼ ab ab ac db — var. 10 a), jne. Meloodilise põhitelje moodustab kõigis variantides saksa laste-, mängu- ja tantsulauludele omane, tihti ettetulev vormel 5 6 5 3:

(vrd. Mersmann 1930, lk. 17), mida võib kohata ka paljudel teistel Euroopa rahvastel.

Lauluga seostub enamusjuhtudel spetsiifiline mängutegevus: laulu esimese osa ajal mängijad käivad kätest kinni hoides ringi, kusjuures üks mängija (mesilane) on keskel; teise osa ajal ring peatub, keskelolija käib ülestõstetud käte alt läbi, lükates lõpuks kellegi enda asemele ringi. Selline mängumoodus on ka lätlastel ning tuleb ette meil nii A- kui B-redaktsiooniga. Üksikjuhtudel näeme mängutegevuses ka modifikatsioone. Näiteks teise osa ajal ring ei peatu, vaid liigub edasi ülestõstetud käte ja tantsusammudega, kusjuures «mesilane» peab läbima järjest kõik vahed (var. 5); tavalisele mänguviisile liitub vahetants (var. 6, 12) jne. Tuleb ette ka erinevaid mängumooduseid, näit. tagaajamist (var. 7), mispuhul ringi sees on kaks mängijat. Omapärane ja huvitav on var. 11-s tantsuline liikumine ja spordilik puänt ning var. 12-s seostumine pulmakommetega.

Laul on eesti keeles esmakordselt trükis ilmunud 1878. a. J. Liivi väljaandes «Noore rahva Mängu tuba» koos viisi ja mängukirjeldusega. Mainitud laulik oligi laulu oluliseks vahendajaks, kuigi laul võis Eestis levida paralleelselt (ja juba varem) suulise tõlkelaenuna. Hilisemad trükiallikad tuginevad rahvatraditsioonile, neist varaseim on Rinck 1883.

3.

Lilla istus kammerissa.

Lüganuse

(Ringmäng. Mängijad laulavad, kuna üks neist on ringis.)

Lilla istus kammerissa,
tal oli igav ootes.
Nägi papat reisimassa,
mööda mereranda.

(Seesoleja võtab ühe meesterahva keskele.)

Kulla papa, kallis papa,
lunasta mind ära!
Millega ma lunastan,
kui mul ei ole vara?
Sul on kodus kolmi ruuna,
anna üks neist pandiks!

413

7

Lilla istus vangitornis
Ingrid Rüütli kommentaar

* * *

Rahvusvahelise levikuga keskaegne germaani ballaad (vt. lähemalt Pohl 1934). Eestis tuntud kahe versioonina. Vanem, regivärsiline «Lunastatav neiu» ei olnud mängulaul. On arvatud, et see kandus Eestisse rootslaste vahendusel. Uuem, siirdevormiline «Lilla istus vangitornis» oli tuntud üle maa paralleelselt nii mängufunktsiooniga kui ilma. See ei kujunenud ümber vanast versioonist, vaid laenati teistkordselt, seekord usutavasti soomlastelt.

Rüütel I 1980, 413/4 (3) ∠ Lüganuse

Enne lahkun omast tütrest
kui sest ühest ruunast!

(Kes enne sisse võeti, läheb tagasi ringi, kuna endine võtab ühe naisterahva keskele.)

Kulla ema, kallis ema,
lunasta mind ära!
Millega ma lunastan,
kui mul ei ole vara?
Sul on kodus kolmi lehma,
anna üks neist pandiks!
Enne lahkun omast tütrest
kui sest ühest lehmast!

(Kes viimane kord võeti ringi keskele, läheb tagasi ringi, võetakse jällegi naisterahvas sisse.)

Kulla õde, kallis õde,
lunasta mind ära!
Millega ma lunastan,
kui mul ei ole vara?
Sul on kodus kolmed põlled,
anna üks neist pandiks!
Enne lahkun omast õest
kui sest ühest põllest!

(Viimane läheb tagasi ringi, kuna nüüd võetakse üks meesterahvas keskele.)

Kulla vend, kallis vend,
lunasta mind ära!
Millega ma lunastan,
kui mul ei ole vara?
Sul on kodus kolmed püssid,
anna üks neist pandiks!
Enne lahkun omast õest
kui sest ühest püssist!

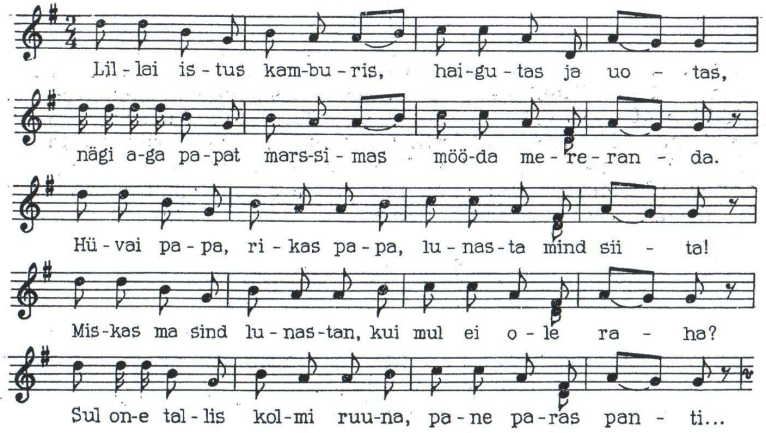
(Jällegi viimne läheb ära ja sisse jääb see, kes mängu alguseski oli. Jälle võetakse meesterahvas sisse.)

Kulla peigmees, kallis peigmees,
lunasta mind ära!
Millega ma lunastan,
kui mul ei ole vara?
Sul on merel kolmed paadid,
anna üks neist pandiks!
Kulla peigmees, kallis peigmees,
pani paadi pandiks!

/Värsikordused või stroofid märkimata./

ERA II 87, 345/7 (12) ∠ Lüganuse khk., Varja k. — H. Teetlaus ∠ Amanda Teetlaus ja Marie Normak (1935).

414

RKM, Mgn. II 2599 h ∠ Kuusalu — I. Rüütel ∠ Ruth Talpsepp, s. 1920, Linda Verner, s. 1911, Maret Randoja, s. 1916 ∠ vanaemalt (1974).

* * *

Uuel versioonil puudub lõppriim, alliteratsioon on sagedane. Stroofistruktuur on ABAB või ABCD. Teksti süžee ei muutu, hiljem on kohati jäänud ära sajatused. Varieeruvad aga lunahinnaks küsitud varandused. Normaalkujusse kuuluvad järgmised kujundid: *ema — lehmad, isa — täkud (∼ ruunad), vend — mõõgad, õde — sõrmused, peigmees — laevad.* Varianditi kohtame mitmesuguseid muudatusi: *õde — põlled, vend — püssid, peigmees — paadid* (var. 3); *vend — oinad* (var. 4); *vend — hobused, õde — rätid, peigmees — sõrmused* (var. 6); *vend — kellad* (var. 7) jne. Püsivamad on emalt, isalt ja peigmehelt küsitud lunahinnad, rohkem varieeruvad venna ja õe omad. Peategelase nimi on tavaliselt *Lilla*, Lõuna-Eestis on see vahel asendunud *Roosiga.* Kogu levikualal on tuntud sama, suhteliselt vähe varieeruv meloodia (vrd. toodud näidet ning var. 2 ja 6). Muud viisid, mida samuti kohati ette tuleb, on juhuslikud. Laulu on mängitud sisule vastava tegevusega, draamaelementidega ringmänguna, milles võis ette tulla mitmesuguseid erinevusi. Mõnel pool laulis kogu mänguseltskond tervet laulu (vt. var. 1—3), teisal laulis ring vaid «autoriteksti», kuna dialooge esitasid Lilla (∼ Roosi) ja vastavad mängutegelased (var. 4, 5, 7; var-s 6 ja 8 jääb see selgusetuks). Erinevusi on ka mängu käigus ja draamaelementide ulatuses. Lilla on üldiselt ringi sees. Teised tegelased tulevad vahel kordamööda ringi ja lahkuvad sealt (var. 2, 3, 6, 8), vahel aga ei eraldu ringist (var. 1, 5) või tuleb vaid peigmees lõpuks ringi (var. 7); nad võivad olla ka väljaspool ringi, kusjuures Lillagi läheb lõpuks ringist välja (var. 4) jne. Mitmesuguseid erinevusi on ka žestides jms: var. 1 — Lilla paneb paludes emale jt. käe õlale ning võtab peigmehe ümbert kinni; var. 4 — Lilla lahkub peiuga käevangus; var. 2, 3 — Lilla «võtab» teised tegelased ringi; var. 6 — «võtab» või «kutsub»; var. 8 — osutab neile; mõnes variandis tulevad nad ilma kutsumata ja osutamata — vt. näit. ERA II 139, 335/40 (1) ∠ Muhu (1937), jne. Vahel liitub draamaelementidega tants: laulu lõpus Lilla (∼ Roosi) tantsib peigmehega (var. 7—8). Hiljem muutunud kohati vahetantsuga ringmänguks (var. 6, 9).

Laulu levikut ja traditsioonis püsimist on soodustanud ilmumine trükitud laulikutes. Rahvatraditsioonile tagasiminevate trükiredaktsioonide rohkus aga näitab omakorda laulu populaarsust rahvasuus. Varaseim trükiallikas on D. Martsoni «Tallinna Laulik» (1876), kus see on avaldatud pealkirja all «Kurv neitsi. (Rahva laul)», ilmselt autentsel, rahvapärasel kujul, nagu ka samas leiduv regivärsiline «Isandal oli hiire halli . . .». 1881. a. ilmunud «Laulu tasku» toob teise, samuti autentse redaktsiooni märkusega «Vana rahva laul». Erinev redaktsioon leidub M. Tõnissoni «Eestlaste laulikus» (1886) märkusega «Rahva suust: M. Võidu» ja mängukirjeldusega. Lähedasel kujul, kuigi mõningate sõnastuslike erinevustega ja mängukirjelduseta leiame laulu M. J. Eiseni «Rahva Laulikus» (1891) jm. Neljandaks trükiredaktsiooniks on «Meremeeste Laulikus» (1889), «Uues Neiude ja peiude Lõbu-laulikus» (1907) jm. avaldatud ning ilmselt samuti rahvapärasele alusele tuginev laulukuju (algusreaga «Ai Lilla istus kammeris . . .»). Viies, samuti rahvaehtne redaktsioon (koos viisi ja mänguseletusega) leidub J. Elkeni väljaandes «Ringmängud nootidega» (1906). Meloodia koos lühendatud tekstiga (õieti tekstifragmendiga) leidub ka K. Ruudu koolilaulikus (vt. Ruut III, nr. 11).

8

429

Rüütel 1980, 411-429 : Lilla istus kammeris

266. Sõit Koluvere laadale

(Väike-Maarja)

Mängijad moodustavad istudes ringi. «Laadalesõitja» seisab ringi keskel. Ta paneb igale mängijale nime, nagu näiteks: hobune, vanker, ratas, look, piits, leivakott jne., kasutades Koluverre sõiduks tarvisminevate asjade nimesid. Sõitja peab olema osav ja leidlik jutuvestja ning põimima oma Koluverre sõidu jutu sekka kiiresti rääkides järgemööda kõiki neid asjade nimesid. Iga nimetatud «asi» peab sel puhul püsti tõusma, keerutama kontsal korra ringi ja sooritama asjapärase tegevuse. Vahetevahel hüüab sõitja: «Laat lõpeb!», mispeale kõik mängijad peavad tõusma ja vahetama kohad. Kes oma nime ja laada lõppkäsu juures ei tõusc kiiresti püsti, olles sellega tähelepanematu, annab pandi.

267. Köögiriistad
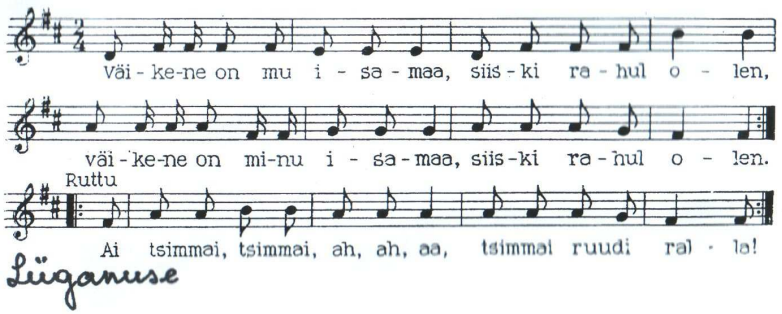
(Lüganuse)

Mängijad moodustavad istudes ringi. Mängujuht sosistab salaja igale mängijale kõrva mõne «köögiriista» nime. Iga köögiriist võib teha ainult temale spetsiifilist häält ja sooritada vastavat tegevust. Mängujuht alustab juttu, liikudes ise ringi sees: «Ilm oli ilus, läksin õue, lõhkusin kirvega («kirves» tõstab käe ja võtab hoogu) puid («puu» häälitseb lõhkemistaoliselt ja «lähebki lõhki»), tegin tule («tuli» puhkleb ja «lõõmab») pliidi alla, asetasin paja («pada» teeb «kol-kol» ja «podiseb») tulele, panin vee («vesi» soriseb) ja tangud patta» jne. Kõik köögiriistad ja muud vahendid peavad tõsiste nägudega matkima oma häält ja tegevust. Hüüab mängujuht: «Köögiriistad tantsivad!», tantsivadki kõik ja teevad oma häält. Hüüab aga mängujuht: «Öövaikus!» püüavad kõik istuda toolidele, sealhulgas ka mängujuht. Toolita jäänud mängija hakkab uueks mängujuhiks.

Naermise ja vale tegevuse eest võetakse pante.

Väike on mu isamaa

9. Ringmäng

Lüganuse

1. /: Väikene on mu isamaa,
siiski rahul olen. :/
/: Tsimmai, tsimmai, tsimmaiaa,
tsimmai ruudi rallallaa! :/
2. /: Millest meil on tüli tulnud —
naine meest on peksnud. :/
/: Tsimmai jne.
3. /: Lähme mõisa härra ette,
kaebame sääl kohtu! :/
/: Tsimmai jne.
4. /: Kummale siis õigus jääb,
sinule või minule? :/
/: Tsimmai jne.
5. /: Härra ütles naise vastu:
«Sa pead meest paluma!» :/
/: Tsimmai jne.
6. /: Naine võttis tanu pääst,
hakkas meest paluma. :/
/: Tsimmai jne.
7. /: «Kulla mees, kallis mees,
lepime nüüd ära. :/
/: Tsimmai jne.
8. /: Ostan sulle toobi viina,
teise toobi õlut.» :/
/: Tsimmai jne.
9. /: «Viinast pea mul valutab,
õlust kõht on haige. :/
/: Tsimmai jne.
10. Vaatke, külarahvas,
missuke mu naine!
Öösel möllab, päeval möllab.
hommikul on haige.
/: Tsimmai jne.

Ruutel II 1983, 123/4 (9) + lk. 126/7

jäng

11. Mul pole naist, kes leiab teeks
ega last, kes patsi lööks.
Kana on, kes muna teeb,
ei ole last, kes ära sööb.»
/: Tsimmai jne.

12. /: «Vaata, siin olen mina, sinu naine,
need on kõik sinu lapsed!» :/

Ennem oli ringmäng ilma vahetantsuta. Hiljem tuli alles tants juurde.

ERA II 87, 551/2 (7) ∠ Lüganuse khk., Aa as. — V. Neitsov ∠ Emilie Peenema, sünd. 1894. a. (1935).

J. R. kommentaar:

* * *

Lääne- ja Põhja-Eestis populaarne ringmängulaul — levinud nii dramaatilise tegevusega kui ka vahetantsuga. Tekst on põhiliselt lõppriimita, sagedase alliteratsiooniga. Põhiteksti stroofistruktuur on ABAB, koos vahetantsuga võivad liituda refräänid. Riimilised algusread (tavaliselt kaks, vahel, näit. var. 4, ka enam) pärinevad O. R. Holtzi didaktilisest talupojaelu üldistavast luuletusest, mis on avaldatud 1806. a. kogumikus «Monned laulud» ja mis mõnevõrra oli ka rahva seas lauldav. Järgneb aga Holtzi luuletusest erinev, laadilt sootuks vastandlik humoorikas pilt talupojaelust, mille põhikäik on laulu variantides küllaltki püsiv: naine on peksnud joobnud meest, minnakse mõisahärralt (harvem kohtust) õigust otsima, õiguse saab tavaliselt perekonnapea, naine võtab tanu peast ja hakkab meest paluma (harvem saab õiguse naine ning mees peab andeks paluma — vt. var. 4—5). Järgneb humoorikas dialoog peaparanduse pakkumisel. Teksti põhikuju näikse lõppevat salmiga

Ostad sa või ostmata,
peksa saad veel (~ sa) pealegi!

(vt. var. 1, 10). Tihti liitub aga mitmeti varieeruv lisaepisood algussõnadega *Oh neid kurbi murepäevi*... Järgneda võivad mitmetes lauludes ettetulev varieeruv motiiv *Pole naist ega last* või motiiv *Pole lusti ega rõõmu* (var. 3, 6, 8), vahel ka mõlemad (var. 5). Esineb muid, juhuslikumaid lisandusi, mis võivad modifitseerida ka mängutegevust (nagu var. 2, 4) jne.

Mängukäik vastab üldiselt süžeele, võimaldab aga ikka teatud vabadusi ja varieerub detailides (vrd. var. 1—4). Vahel liitub tegevusega lõpus tants (var. 6).

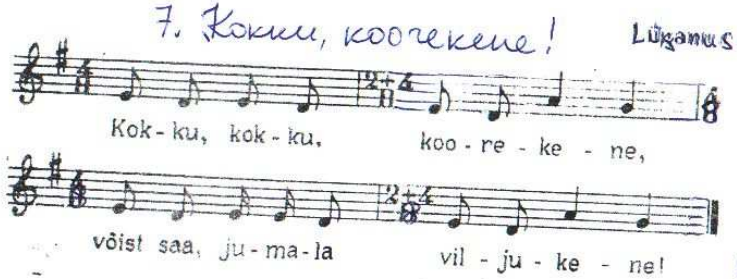
Hiljem on tegevus ära jäänud ja laul muutunud vahetantsuga ringmänguks (vt. var. 7—10). Tantsida võidi värsipaari kordamisel (var. 7), sagedamini aga mitmesuguste vahelaulude saatel (var. 8—10).

Laul oli tuntud kahe viisiga, mida võib käsitleda ühe viisitüübi redaktsioonidena. Põhikuju (vt. var. 1, 9, 10) on üldisem. Teine redaktsioon (var. 5, 7, 8) sisaldab sama liikumisjoonise tertsi võrra kõrgemalt. See on vähem levinud, ent siiski samuti kogu levikualal tuntud. Mõlemad olid seotud nii tegevusega kui ka vahetantsuga mängumoodusega. Viisi põhikujule leidub paralleele Lätis (vt. Jurjan VI, lk. 63 nr. 39), vt. ka Grenzstein III, lk. 8 (viisi juures on märkus «Läti rahvaviis»; tekst on erinev).

Vahetantsudeks olid polka, reinlender või valss. Pärnumaal oli vahelauluna populaarne reinlendrilaul «Vale-pommeralleraa . . .» (vt. var. 10 vahelaulu algusosa), mis võis esineda ka mitmeosalise viisi ja mitmesalmilise tekstiga (var. 10).

Oli kasutusel veel käesoleva sajandi alguskümnetel. (20. saj)

7. Kokku, koorekene! Lüganuse

Kokku, kokku, koorekene,
võist saa, jumala viljukene!

Võitegemise juures

Laulnud Miina Küllik, 80 a. vana, Lüganuse kihelkonnas, Püssi vallas, Moldova külas 1915. aastal. Üles kirjutanud O. Köster ja V. Rosenstrauch (EÜS XII 1405 (1) ja 1417 (4)).

TAMPERE I 1956 216

Oma ülesehituselt samalaadne on "Naerimäng": naerivaht valvab naereid, [illegible] nende ümber aeda ja laulab. Tuleb aga varas, kes naerid ükshaaval[illegible] mitmekaupa ära viib. Vähesed Ida-Virumaalt kirja pandud teisendid on [illegible] kahjuks nii puudulikud, et neist pole mõtet siinkohal näidet tuuagi. K[illegible] gutavade üldisematest kirjeldustest siiski nähtub, et "Naerimäng" oli siin [illegible] ajal küllaltki tuntud.

Voormängude osas on siit täielikumaid lauluüleskirjutusi "Kullimängust[illegible] "Nõelamängust". Oma põhistruktuurilt on need mängud võrdlemisi sarnased, [illegible] koosnevad kolmest osast, mis on eriliigiliste väljendusvahendite tõttu sel[illegible] piiritletavad: I osa - laul koos vähese tantsulise liikumisega, II os[illegible] proosadialoog koos vähese dramaatilise tegevusega ning III osa - spor[illegible] tegevus, mis siin tõepoolest nõuab jõudu ja osavust ning omab sellisena m[illegible] ülesehituses võrdlemisi iseseisvat tähendust. Neis mängudes pole nii olu[illegible] mängu dramaatiline arendus, vaid just sportlik lõpplahendus. See köi[illegible] tekitab põnevust ja mängupinget, kuid samal ajal toimib neis mängudes [illegible] etenduslik, dramaatiline liin. Mänguintriigi aluseks olev tegelaste vastus[illegible] (näiteks kulli ja kuke taotluste konfliktsus) kajastub mängutegelaste [illegible] gutuseski. Nii on opositsiooniline tegelane ainsana voorist vaba, "Nõelamäng[illegible] seisab ta kohe algul näoga vastu mängijatevoori. Teised osavõtjad on siis k[illegible] mängu kestel mingi kinnisvõttega (kas üksteise õlgadest, pihast või riie[illegible] kinni hoides) vooriks liidetud ning peavad nii püsima mängu lõpuni. [illegible] piirabki dramaatilist tegevust ja improviseerimisvabadust.

"Kullimängus" on vooris seisjatest esimene kukk ning teised on kanad [illegible] kanapojad. Kull teeb nagu kaevaks süteauku. Kuke juhtimisel liigub kanav[illegible] kas tavaliste kõnnisammudega või mingite lihtsate tantsusammudega ümber k[illegible] ja laulab pilkavalt:

Kuus, kuus, kullikene,
kana kaulas kellakene.
Mida kulli õtsib meilta?
Kulli õtsib konna reita,
orusta obuse reita,
vainiulta varsa reita,
läbi laudi lamba reita.
Nõnda kulli piakene,
kui sie mõisa mõõduvakka.
Nõnda kulli nokkakene,
kui sie küla kaevu kuoku.
Nõnda kulli silmakesed,
kui nied kurja ärja silmad.

VMS, VK VIII: 669

EÜS II 663/4 (158) < Jõhvi khk. Illuka v. Kurtna k. - P.Penna ja K.Luud[illegible] Liina Krassmann, 23 a. (1905).

Laulu lõppedes jääb kanavoor seisma ning peategelaste kuke ja kulli va[illegible] areneb vestlus. Kahjuks pole Ida-Virumaalt ühtegi täielikumat dialoogi kir[illegible] pandud. Üldjoontes on see aga järgmine: kukk uurib, mis auku kull kaeva[illegible] Selgub, et süteauku, kuhu siis veepada keema panna, et kuke-kana su[illegible]

[illegible]. Kukk küsib nüüd, mis kanad-kuked kurja teinud. Olevat isanda herned [illegible]ud ära söönud. Edasi uurib kukk, mida siis kull ise tegi, et ta ube-herneid [illegible]olvanud. Olevat koos naise-lastega aeda teinud. Kukk aga arvab, et kull [illegible] saunalaval maganud. Seepeale küll vihastab, kargab üles ja hakkab [illegible] viimast kana püüdma. Kukk ajab käed laiali ja astub ründavale kullile [illegible], et kaitsta kanavoori, kes ikka üksteisest kinni hoides kulli eest ära [illegible]kleb.

Vähe on kirja pandud ka mängulaulude viise, kuid selle laulu viis on siiski [illegible] nastat hiljem üles tähendatud. Sama viisiga on lauldud Jõhvi kiheikonnas [illegible]õelamängu" laulu:

[illegible] VI 888 (66) < Jõhvi khk. Illuka v. Kurtna k. - P.Penna < Mai Krassmann, [illegible]. (1909).

"Nõelamängus" seisab nõelaotsija nõelavoori vastas, voori eesotsas aga [illegible]ahomanik. Ida-Virumaa kirjapanekute hulgast leiame järgmise laululeksti:

Mängulaul

Nõtku, nõtku, niulakene,
nõtku niula silmakene!
Niula nõmmeje kadosi,
kanermuie kraksasteli.
Ei kadond magadessanna,
õitsessanna õllessanna,
pient lina piludessanna,
suurde raami rakkendessa.
Lähme niula nõudemaie -
tütrik teilta, tõine meilta,
seppalt seitse ja kaheksa,
kubijalta viisi, kuusi,
pappilta paras emanda.

[illegible] II 37, 75 (6) < Vaivara khk. - Marie Treuberg < Leena Sell (1891).

Nilsiis selgitahki laul, et nõel on kadunud. Laulu lõppedes tuleb nõelaotsija [illegible]mukese voorile veel lähemale ja algab dialoog. Otsija teretab (tereramine oli [illegible]nde mängudialoogide esimene kinnisrepliik, iseenesestmõistetav fraas pöör[illegible]misel teise mängija poole vestluse alustamiseks) ning küsib, kas nõela on [illegible]dlin või ära anda. Omanik aga nii kergesti nõela ei anna, vaid pärib, [illegible]enugune nõel on kadunud (suur või väike, koti-, suka- või õmblusnõel). Nõel [illegible]ib ta, missugune niit nõelal taga oli, kus ta ära kadus jne. Kuigi siin on

kogunemise ajal, kui pillimees polnud miskipärast veel kohale jõudnud, tantsiti-mängiti kiige juures, kus olid selleks kohandatud platsid, tavaliselt äratallatud muruga, kruusased. Eriti hea oli, kui lähedal leidus istumiseks sobivaid kive.

Populaarse ringmänguvormiga seostus palju laule, ka selliseid, millel mängufunktsiooni polnud. Nende hulgas isegi regivärsiliste laulude versioone, nagu Ida-Virumaalgi tuntud siirdevormiline mängulaul "Siidilinnukene", mis on kujunenud ürgvanast "Loomislaulust" (Rüütel 1969). Ingrid Rüütel on tõdenud raamatus "Eesti uuemad laulumängud" (Rüütel 1983), ongi enamik rahvapäraseid ringmängulaule siirdevormilised. Nende hulgas on selliseidki, mis on väga regivärsilähedased. Näiteks võik "Palgamaksmismäng" ("Hollandi sulane"), mis samuti on Virumaal laialt lev Mõlemad eelmainitud laulud on andnud ainet just dramaatiliseks tegevu Ringmänguiaulude hulgas on ka palju laenulist, eriti saksamõjulist, a Rootsist, Soomest, Venemaalt ja Lätist pärinevat materjali.

Draamaelementidega ringmänge ongi üllatavalt palju. Neid võib üldj jaotada kahte rühma: 1) mängud, milles peategelased kujutavad tegev laulu süžeest lähtuvat südmustikku (nn. dramaatilise tegevusega ringmä ja 2) mängud, milles peategelased žestide ja miimikaga jäljendavad konkreetset tegevust (nn. imiteeriva tegevusega ringmängud). Esimese r tutvustamiseks sobib hästi juba nimetatud "Palgamaksmismäng":

Palgamaksmise mäng

Küll tiensin mina peremiest,
nii rikkast miest kui viisakast.
Ma õlin aga õitsis, käisin karjas,
oidsin ärjad, süötsin siad.
Mis mul palgast paisati
ja armu perast anneti?
Siga seitsme põrsaga
ja kana kahe pojaga.
Noh, kas sa leppid sellega
ja kas sa leppid sellega?
Ei mina leppi sellega,
jah, ei mina leppi sellega.
:,: Kui olen tienind, tienin viel. :,:
Pühin igi õtsa iesta,
väänan vetta varrukasta.
Siis tiensin jälle peremiest,
nii rikkast miest kui viisakast.
:,: Ja mis siis palgast paisati? :,:
Üks mõisi kõige vallaga
ja mõisi kõige vallaga.
Noh, kas aga leppid sellega
ja kas aga leppid sellega?
Ei mina leppi sellega
ja ei mina leppi sellega.

:,: Kui olen tienind, tienin viel :,:
Pühin igi õtsa iesta,
väänan vetta varrukasta.
Siis tiensin jälle peremiest,
nii rikkast miest kui viisakast.
:,: Ja mis siis palgast paisati? :,:
:,: Üks kirik kihelkonnaga. :,:
Noh, kas aga leppid sellega
ja kas sa leppid sellega?
:,: Ei mina leppi sellega. :,:
:,: Kui olen tienind, tienin viel :,:
Pühin igi õtsa iesta,
väänan vetta varrukasta.
Siis tiensin jälle peremiest,
nii rikkast miest kui viisakast.
Ja mis siis palgast paisati
ja armu perast anneti?
:,: Nuor tütruk neitsi põlve sies. :,:
Noh, kas aga leppid sellega
ja kas aga leppid sellega ?
:,: Jah, nüüd mina leppin sellega. :,:

VI 912/3 (2) < Jõhvi < Lüganuse – A.Sildnik ja P.Penna < Abel Klement, a. Jõhvi khk. Voka v. Vaivina k. Jõhvi kihelkonnas sündinud, 10-aastaselt Lüganuses, kus ta ka laulud õppis (1909).

"Palgamaksmismängu" mängimiseks sobib suur segaring. Ringi sees on üks (või tüdruk). Aga võib mängida ka nii, et ringis on kaks poissi tüdrukut) ja üks tüdruk (poiss), sel juhul on lisaks peategelasele (teenija või lane) ka kaks kõrvaltegelast (peremees ja perenaine).

Kui lauldakse "siga seitsme põrsaga ...", siis tõmmatakse üks või mitu ängijat (olenevalt osavõtjate hulgast) ringi sisse. Samuti sõnade "üks mõisi kõige vallaga" ja "üks kirik kihelkonnaga" juures. Sulane (teenija) pole skutud palgaga rahul, tõrjuva žestiga saadab need igakord ringiskäijate hulka tagasi. Kui mängus on ka peremees ja perenaine, teevad need omakorda kkuvaid žeste. Alles siis sulane (teenija) lepib, kui talle lubatakse neiu ju). Viimane tuleb ringi ja seesolija kaelustab teda.

Muidugi on siin antud ainult tegevuse põhiskeem. Tegevust võib teatud ires rohkem välja arendada, kuid sealjuures tuleb arvestada nendele ängudele iseloomulikku asjaolu, et tegevus toimub ainult laulu ajal ja sellel teksti illustreeriv iseloom. Draamalaadsetes vanemates laulumängudes iletatavasti on laul enamjaolt ainult sissejuhatuseks. Tegevus (enamasti koos osadialoogiga) järgneb laulule ja on seetõttu iseseisvam ja vabamalt endatav. Kuna ringmängus tegevus käib lauluga üheaegselt, saabki see olla id väga napp, nagu stiliseeritud, koosneb üksikutest tüüpvõtetest. Põhilised ngi mitmesugused laulusõnu ilmestavad žestid ja miimika (kummardused, ugutused, viiped, pearaputused, kätlemine, kaelustamine, koguni põlvitamine jms.). Lahkumisi ja naasmisi sümboliseerivad ringist sisse- ja väljakäimised või ngiskäijate hulgast ringi sisse tulemised ja tagasi nende hulka minemised.

195. Aga mina küll!

(Lüganuse)

Mängijad istuvad ringis. Üks viskab teisele kokkurullitud kinda ja lausub tegevuse, mida ta ei tee, nagu näiteks: «Mina käega pannilt silku ei söö.» Teine peab vastama: «Aga mina küll!» ja omakorda mingit tegevust eitades kinda edasi viskama. Lause ütleja peab nuputama välja naljaka ja teravmeelse lause, mis tekitaks üldist naeru ja heakskiitu.

256. Riimimäng

(Lüganuse)

Mängijad istuvad paarikaupa ringis. Iga vasakpoolne paariline peab valima endale mõttes nime, mida oma parempoolsele kaaslasele muidugi ei ütle. Mängu alustades ütleb üks vasakpoolne näiteks: «Ma olen Mihkel Meremees,» mispeale tema paarimees peab püüdma võimalikult ruttu riimis vastata, umbes nii: «Ja ujun ainult selges vees.» Seejärel ütleb oma nime järgmise paari vasakpoolne mängija, millele tema paarimees peab ruttu riimis vastama. Näide:

Vasakpoolne: «Ma olen Liisa Õunapuu.»
Parempoolne: «Ja kasvan nagu lehepuu.»

Kes mõtleb liiga kaua, annab pandi.

207. Munade veeretamine

Lihavõttemäng (Tuntud üle maa)

Mahalaotatud teki üks äär volditakse paksemaks. Keset tekki asetatakse muna. Nüüd hakatakse mune teki kõrgemalt servalt alla veeretama, püüdes veereva munaga riivata tekil olevat muna (mune). Õnnestub riivamine, saab veeretaja riivatud muna (munad) endale. Vastasel korral jääb ka veeretaja muna tekile ja seda on õigus samuti riivata.

Munade veeretamist võib mängida ka väljas lamedal künkal.

Veeretamiseks võib kasutada ka keskelt nõgusat lauda (Tartu, Rapla).

Veeretamisel võib tingimuseks seada, et riivaja võib kohe pärast riivamist uuesti veeretada (Tartu).

Kelle muna kõige kaugemale veereb, saab teiste munad endale (Raadi).

Veeretamisel lausutakse salmi:

Veere, veere, munakene,
Kas saad kokku, kenakene! (Viru-Nigula.)

Lüganuse
Rudolf Männi, 69 a.

295. Kopupulgamäng

akkame peittusile (~ peittu mäŋkimä ~ koppupulkka mäŋkimä). tulit kokku, mäŋkitti peittu. luetti: "enttel-tenttel tri·kkastre·i, leitsin kinta ka·mele·i, vĭlu, vĭlu vippestûi, kuš on sinu vaese prûi." ninta pali kui neit ęli, panit ika mies kaks sęrme lauwa pâle, üks akkas lukema. kelle[171] *vĭmane prûi jäi, sie vęttas ühe sęrme vällä, üks sęrm jäiki. sĭs lukes jälle. nintakauwa lukes, kuni ęlit sęrmet välläs puha. kellele jäi üks kęike vĭmasest, sie läks silmi pitämä. sie pitäs silmat kinni, sĭs tęiset läksit tämä iest peittu puha. sĭs tämä ęikkas sâli: "kaš ęletta peitus puha?" kui ei ęlD, sĭs üelti: "uotta vähä!" sĭs jälle ęikkas. kui keski ei vastanD, tuli lauwa jûre, kopputtas: üks, kaks, kolm. sĭs akkap ętsimine pâle.*

este ei julkent kaukele mennä, vęipęlla on sĭn sama pęsa taka. vahtis kęik ümperriŋki järki: kui näki, et ęli kieki sĭn kęhuli mâs, sĭs kopputtas: "e n-n u, sa ęlet petteittuD!" - sie tuli lakele. tarvis kęik ülesse ętsita. likitali vahtisin, sĭn ei ęlt ketäki, lähen vahin, vęipęlla sâl rĭta taka oñ. lähän sinne, aka üks ęli sauna kava taha läint[172]*, sâli kava takani vĭsus minuta. mina läksin kaukele, tämä juokseB lakele, ise kopputtas: "üks, kaks, kolm, jupa minä pettäsin sinuta."*

kaks on välläs, aka neli tükki on viel. läks jälle kaukele, jälle pettäs tämä vällä. kui puolet juo pettäsit ętsija, sĭs tęiset tuliD vällä, enämp ei ęlt tarvis ętsita, sĭs läks úwesti[173] *silmi pitämä. aka kui üle puole pettäs tämä* (s.t. otsija) *vällä, sĭs läks sie silmi pitämä, kie kęike enne petteĭti vällä.*
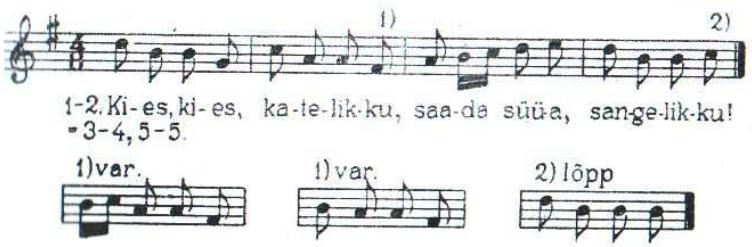
KKI MT 65, 2-4. M. Must, 1948-49.

---

[171] all. sg.
[172] mp. *menD ~ läkNt*
[173] mp. *úwesta ~ uvvesta* (van.)

EM ⊻ Kinderanninkunnude tekstid. Mari Must. Tallinn 1995, 488

9. KEE, PADA!

Haljala.
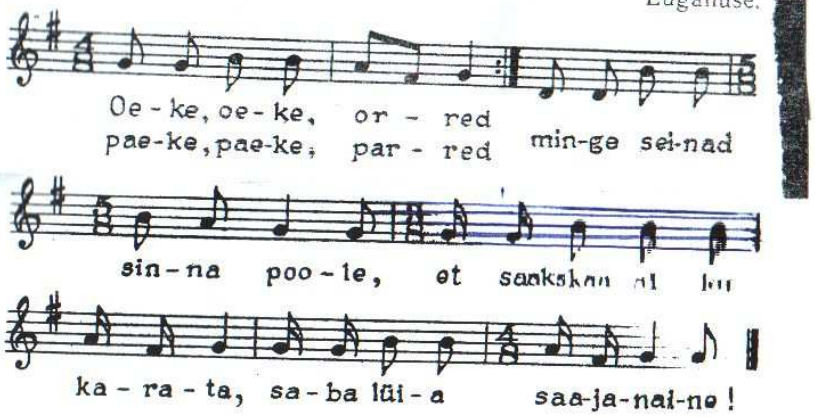

Lauldud kindlas rütmis.

Kies, kies, katelikku,
saada süüa, sangelikku!
Mihed metsasta tulevad,
poisid puida raiumasta,
lapsed laasta noppimasta.

Laulnud Viilip Klaas, 50 a. vana, Haljala kihelkonnas, Vihula vallas, Kõldu külas 1913. aastal. Üles kirjutanud K. Viljak (EÜS X 1446 (30)).

82. PULMALISED TAHAVAD TANTSIDA.

Lüganuse.
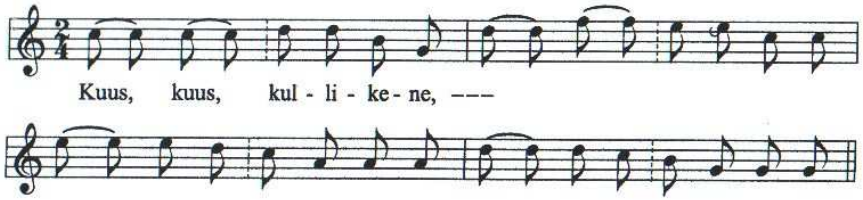

Oeke, oeke, orred,
paeke, paeke, parred,
minge seinad sinnapoole,
et saaks kaasiku karata,
saba lüia saajanaine!

Laulnud Ann Nimvals, 72 a. vana, Lüganuse kihelkonnas, Jõhvi vallas, Saka külas 1915. a. Üles kirjutanud O. Köster (EÜS XII 1406 (14)

443. KULLIMÄNG.

1. 1220

Kuus, kuus, kullikene,
kana kaelis kellakene!
Mida kulli otsib meilta?
Kulli otsib konnareita,
orusta hobusereita,
vainiulta varsareita,
läbi lauti lambareita.

Nõnda kulli piakene
kui see mõisa mõõduvakka;
nõnda kulli nokakene
kui see küla kaevukooku;
nõnda kulli silmakesed
kui need kurjad härjasilmad.

EÜS II 663 (158) + EÜS II 756 (133) Kurtna m. – K. Luud, P. Penna < Liina Krassmann 1905.

2. 1221

Kuus, kuus, kullikeine,
kana kaulas kellikeine!
Mida kulli meilta õtsib?
Kulli õtsib konnareita,
orosta obosereita,
vainiulta varsareita,
läbi laudi lambareita!

Lauldud, viis vt. tekst nr. 92.

EÜS VI 987 (143) Illuka v. Kaidma k. – A. Sildnik < Mari Krasmann 1909.